

ผลของการส่งเสริมสัมพันธภาพภายหลังคลอดต่อความผูกพันระหว่างบิดาและ ภารกและบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรก*

รายงานเพื่อพิจารณาการนำเสนอในงานประชุมวิชาการวิจัยด้านการพยาบาลและนักศึกษาแพทย์แผนไทย ครั้งที่ 1 ประจำปี พ.ศ. 2535

ถ่ายของ รัศมีมาลาก** ค.ม.

อารียา เดชะไมตรีจิตต์** พ.ย.ม.

อารีณา ภาณุโสภณ** M.S.

มาลี เลิศามาลีวงศ์** M.N.

รายงานเพื่อพิจารณาการนำเสนอในงานประชุมวิชาการวิจัยด้านการพยาบาลและนักศึกษาแพทย์แผนไทย ครั้งที่ 1 ประจำปี พ.ศ. 2535

นั่งพื้นที่วิชาการที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 20-21 กันยายน พ.ศ. 2535

ห้องประชุม ชั้น 2 อาคารบันได มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถนนสุขุมวิท 101 ตำบลป่าตอง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50100

855-899.

23. Jablonski, R.S. "Nausea: The Forgotten Symptom." Nursing Forum. 14(July

August 1987): 35-44.

24. Jablonski, R.S. "Nausea: The Forgotten Symptom." Nursing Forum. 14(July

August 1987): 35-44.

25. Orem, D.E. "Nursing Research: A Psychosomatic Synthesis." Psychosomatic Medicine. 52 (July/August 1990): 468-475.

บทคัดย่อ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเก็บทดลอง เพื่อศึกษาถึงผลของการส่งเสริมสัมพันธภาพภายหลังคลอดต่อความผูกพันระหว่างบิดาและภารก และบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรกภายใน 3 วัน หลังคลอด จำนวน 17 ราย ให้กับบุตรคนแรกที่มีอายุต่ำกว่า 1 ปี ที่มีความผูกพันอยู่ในระดับดี ที่มีบุตรคนแรก 43 คน กลุ่มควบคุม 40 คน และกลุ่มทดลอง 43 คน กลุ่มควบคุมได้รับการคุ้มครองปกติ ส่วนกลุ่มทดลองได้รับการส่งเสริมสัมพันธภาพโดยได้รับคำแนะนำและกำรสາชít 2 ครั้ง พร้อมเอกสาร "คู่มือคุณพ่อเลี้ยงลูก" และได้รับการช่วยเหลือให้ได้เจ็บอุ้มบุตรภายใน 24 ชั่วโมงหลังคลอด ผลการวิจัยพบว่า คะแนนความผูกพันระหว่างบิดาและภารกหลังคลอด 3 วัน และ 1 เดือนของกลุ่มทดลอง มากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คะแนนบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาหลังคลอด 3 วัน และ 1 เดือนของกลุ่มทดลอง มากกว่า 3 วัน

คำสำคัญ : ความผูกพันระหว่างบิดาและภารก บทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดา การส่งเสริมสัมพันธภาพ

ห้ามทิ้ง หน้าที่ 17-54 สถาบันเทคโนโลยีการ ภาษาไทย ชั้นปีที่ 4 ภาคฤดูร้อน ปีการศึกษา 2535

กรุงเทพฯ ห้องเรียนส่วนราชการ วิชาชีวินพัฒนา 10

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุดในการให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร บทบาทการเป็นบิดามารดาเป็นบทบาทที่ต้องเนื่องในระยะเวลาที่ยาวนาน ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการเลี้ยงดูบุตรจะมีผลต่อความสุขภาพกายและสุขภาพจิตตื้นตื้นอยู่กับบิดา และมารดาเป็นสำคัญ¹ ปัจจุบันผู้เป็นมารดาต้องประกอบอาชีพนอกบ้านมากขึ้น ซึ่งพบว่าผู้คลอด 278 คน ในเดือนกุมภาพันธ์ 2536 เป็นมารดาที่ทำงานนอกบ้าน 20%

In Japanese Women Journal of Psychosomatic

Kid's World ฉบับที่ 1 ประจำปี 1994

Obstetrics & Gynecology. 16 (1994): 10-26.

ดูบุตร รวมทั้งการที่บุตรจะเจริญเติบโตเป็นบุคคลที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดีขึ้นอยู่กับบิดา และมารดาเป็นสำคัญ¹ ปัจจุบันผู้เป็นมารดาต้องประกอบอาชีพนอกบ้านมากขึ้น ซึ่งพบว่าผู้คลอด 278 คน ในเดือนกุมภาพันธ์ 2536 เป็นมารดาที่ทำงานนอกบ้าน 20%

* ได้รับทุนอุดหนุนวิจัยรายได้คณบดีแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี เลขที่ 30/2536

** ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ คณบดีแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

บ้านร้อยละ 76.6 บิดาจึงต้องมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากขึ้น และในระยะที่มีบุตรคนแรกบิดา มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทซึ่งบิดาส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการปรับตัว^{2,3} บิดาส่วนมากต้องการความรู้ คำแนะนำนำปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร^{4,5} และการจัดบริการเพื่อเตรียมบิดามารดาส่วนใหญ่ มุ่งเน้นให้แก่การดูแล ส่วนบิดาไม่ได้รับการเตรียมให้เข้าใจถึงบทบาทการเป็นบิดาและมีทักษะในการเลี้ยงดูบุตร

ระยะหลังคลอด 2-3 วันแรก เป็นระยะที่มีความเหมาะสมที่สุดที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร และส่งเสริมให้เกิดความผูกพันระหว่างบิดา และภารก เนื่องจากระยะนี้บิดาที่มีบุตรคนแรกส่วนใหญ่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของบุตร มีความตื่นเต้นสูงในบุตร⁶ จึงมีความพร้อมที่จะรับรู้ข้อมูลและเรียนรู้เกี่ยวกับบุตร และในระยะ 1-2 วันแรกหลังคลอดถือได้ว่าเป็นระยะที่สำคัญที่สุดของการสร้างความผูกพันระหว่างบิดาและภารก⁷ บิดาทุกคนต่างก็ต้องการที่จะเห็น สัมผัสจับต้องบุตรอย่างใกล้ชิด⁸ จึงควรศึกษาถึงผลของการส่งเสริมสัมพันธภาพภายในหลังคลอดว่าจะมีอิทธิพลต่อความผูกพันระหว่างบิดาและภารก และส่งผลต่อบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรอย่างไรเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการพยาบาลที่เหมาะสมต่อไป

กรอบแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้อาศัยแนวคิดของคลอสและเคนเนล⁷ เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้มีการพัฒนา

ความผูกพันระหว่างบิดาและภารก และช่วยเหลือให้บิดาสามารถแสดงบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งคลอสและเคนเนลเชื่อว่าความผูกพันหรือสัมพันธภาพ (Bonding) เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะเป็นอันหนึ่งอันเดียวที่บิดาและภารก และความคงทนถาวรสอดคล้องไป และยังใช้คำว่าความผูกพันในลักษณะ 2 ทางตามความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไป คือเป็นความผูกพันที่บิดาหรือบิดามารดาต้องมีต่อบุตร (Bonding) และเป็นความผูกพันที่บุตรมีต่อบิดามารดาผู้เลี้ยงดู (Attachment) และเชื่อว่ามีช่วงเวลาหนึ่งหลังคลอดที่เกิดกระบวนการสร้างความผูกพันระหว่างบิดามารดาบุตรขึ้น เป็นช่วงเวลาที่แรกๆ ชั่วโมงแรกๆ และวันแรกๆ หลังคลอด ซึ่งระยะเวลานี้อาจมีผลเปลี่ยนผิดตัวของบิดามารดาที่มีต่อภารกได้ ระยะเวลานี้มีความสำคัญต่อความผูกพันระหว่างมารดาและภารก และในบิดาพบว่าการได้สัมผัสใกล้ชิดบุตรตั้งแต่แรกคลอดมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมความผูกพัน และการปฏิสัมพันธ์ที่บิดามีต่อบุตรบางประการเพิ่มขึ้นในระยะต่อมาเรียกว่า “Sensitive periods, Vulnerable points, or Susceptible periods”

คลอสและเคนเนล^{7,9} ได้เน้นถึง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันระหว่างบิดามารดาและภารก ดังนี้

1. ปัจจัยด้านบิดามารดา เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการต่ายทอดทางกรรมพันธุ์ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ผลของการช่วยเหลือทันท่วงทันความพุกพันระหว่างบิดาและทารกและบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของมิค้าที่มีบุตรคนแรก

และระหว่างคู่สมรส ประสบการณ์เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ในอดีตและปัจจุบันการปฏิบัติในชนบทธรรมเนียม ประเพณี และการได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามารดาของตนเอง ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ความสามารถในการทำงานต่อภาวะเครียด และความต้องการความสุนใจและการช่วยเหลือจากผู้อื่นของแต่ละบุคคล มีความแตกต่างกัน และพฤติกรรมในการเลี้ยงดูบุตร ของบิดามารดาที่มีแตกต่างกันด้วย นอกจากนี้คลอส และเคนเนลล์เห็นด้วยกับ ยาาร์มอนและเอิมเด (Harmon & Emde cited in Klaus & Kennell 1982:37) ที่กล่าวถึงความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่พอใจ ในระหว่างวิกฤติของการคลอดที่บิดาหรือมารดาได้รับ จากประสบการณ์ในช่วงนั้น อาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของบิดามารดา ซึ่งมีอิทธิพลต่อเนื่องไปในระยะแรกๆ ภายหลังทารกคลอด

2. ปัจจัยทางด้านการเป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับบุคลิกลักษณะที่เป็นธรรมชาติของตัวทารกเอง ระดับของการรู้สึกตัวและการตอบสนองที่มีต่อสิ่งแวดล้อมของทารก คลอสและเคนเนลล์ถึงอิทธิพล จากรากฐานทางด้านความสุขภาพของทารก ซึ่งหากอาจมีลักษณะแข็งแรงดี เจ็บป่วย หรือพิการ ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อความรู้สึกและการยอมรับบุตรของบิดาและมารดา บิดามารดาอาจเกิดความพึงพอใจหรืออาจเกิดความห่วงใยบุตร ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมในการเลี้ยงดูบุตร และการสร้างความผูกพันระหว่างบิดาหรือมารดา และบุตร

3. ปัจจัยทางด้านโรงพยาบาล เป็นปัจจัย

ทางด้าน ทัศนคติ ภูมิปัญญา การบริการและการปฏิบัติของพยาบาลและแพทย์ในโรงพยาบาลมีการแยกการไว้ต่างหากในระยะแรกๆ ภายหลังการคลอด ซึ่งระยะนี้เป็นระยะที่มีความไวต่อการเกิดความผูกพันระหว่างบิดาและทารก และระหว่างมารดาและทารก

ปัจจัยทั้งสามประการนี้ คลอสและเคนเนลล์ เชื่อว่าปัจจัยทางด้านโรงพยาบาลเป็นปัจจัยที่สามารถจัดการทำให้มีความเหมาะสมได้ง่ายที่สุด ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความผูกพันระหว่างบิดาและทารก และระหว่างมารดาและทารก

ความรู้สึกผูกพันระหว่างบิดาและทารกเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์^{7,10} ตลอดจนถึงระยะหลังคลอดที่บิดาได้เลี้ยงดูบุตรความมากน้อยของความผูกพันขึ้นอยู่กับปริมาณมากน้อยที่บิดานั้นได้ปฏิสัมพันธ์และดูแลบุตร¹¹ ความรู้สึกผูกพันที่มีต่อการกระทำให้บิดามีพฤติกรรมการปฏิสัมพันธ์กับทารก^{6,7,12} และการที่บิดามีการปฏิสัมพันธ์กับทารกที่ยังทำให้บิดาเพิ่มความรู้สึกผูกพันกับบุตรมากขึ้นเรื่อยๆ⁶ โดยเวนและมิลเลอร์⁹ ได้สรุปพฤติกรรมความผูกพันระหว่างบิดาและทารกไว้ดังนี้

1. การมองสำรวจบุตร (Inspection)
2. การสื่อภาษา (Verbalization)
3. การยิ้ม (Smiling)
4. การจ้องหน้าและประسانสายตา (Enface position or eye-to-eye contact)
5. การสัมผัส จับต้องบุตร (Tactile)
6. การโอบอุ้มบุตร (Holding)

สำหรับการช่วยเหลือและส่งเสริมให้เกิดความผูกพันระหว่างบิดาและทารก สามารถจัดให้แก่บิดาได้ดังแต่ละด้านดังนี้¹³ ตลอดจนถึงระยะหลังคลอด^{6,8} ทั้งยังช่วยให้บิดาสามารถมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรได้ซึ่งบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาในระยะแรกเกิดมี 4 ด้าน¹⁴ คือ ด้านการวางแผนจัดเตรียมเพื่อบุตร ด้านการดูแลร่วงกาย ด้านการดูแลจิตใจ และด้านการปักป้องคุ้มครองบุตร ประสบการณ์การมีบุตรคนแรกทำให้บิดาต้องปรับตัวต่อบทบาทใหม่ ซึ่งกระบวนการปรับตัวต่อบทบาทของบิดา¹⁵ มีขั้นตอนต่างๆ คือ 1. การเลียนแบบ (Mimicry) 2. การฝึกบทบาท (Role play) 3. การจินตนาการ (Fantasy) 4. การรับรู้ แสวงหาและคัดเลือกบทบาทที่เหมาะสม (Introjection–Projection–Rejection) 5. การแสดงบทบาทที่มีลักษณะเฉพาะ (Identity) ซึ่งบิดาได้พบกับรูปแบบบทบาทที่พึงพอใจและเหมาะสมกับตนเอง

ความสามารถของบิดาในการปรับตัวต่อบทบาทในการเลี้ยงดูบุตร ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการดังนี้ 1. ประสบการณ์เดิม 2. ลักษณะของสังคมและวัฒนธรรม 3. วุฒิภาวะ¹⁶ 4. ระดับฐานะเศรษฐกิจ^{3,4,5} 5. การเรียนรู้และได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง^{13,17,18,20} 6. ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง⁶ 7. สัมพันธภาพระหว่างคุณสมรส^{14,20} 8. เจตคติที่บิดามีต่อบุตร¹⁴

การจัดบริการโดยช่วยเหลือให้บิดามีโอกาสได้สัมผัส และฝึกทักษะในการจับอุ้มนบุตร และได้รับคำแนะนำให้มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดู

^{** P<.01}

บุตร จะช่วยให้บิดาประสบผลสำเร็จในการพัฒนาความผูกพันระหว่างบิดาและทารก และแสดงบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกัน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research design) ประชากร

เป็นบิดาที่มีบุตรคนแรก กลุ่มตัวอย่างเป็นคุณสมรสของมารดาหลังคลอดที่คลอดทางช่องคลอดที่โรงพยาบาลรามาธิบดี ระหว่างเดือนมกราคม ถึง พฤษภาคม 2537 โดยที่มารดาหลังคลอด และบุตรไม่มีภาวะแทรกซ้อน หรือความผิดปกติหลังคลอดสามีภรรยา และบุตรพักอาศัยอยู่บ้านเดียวกันตลอดการวิจัย กลุ่มตัวอย่างสามารถอ่าน เชียนภาษาไทยได้ และยินตัวร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้กับกลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจงจำนวน 83 คน เป็นกลุ่มควบคุม 40 คน และกลุ่มทดลอง 43 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ประเภท คือ

1. เครื่องมือดำเนินการวิจัย ได้แก่

1.1 คุณมีความพร้อมเลี้ยงลูก ผู้วิจัยสร้างขึ้น ตรวจสอบความถูกต้องโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางพยาบาลสูติศาสตร์ และการพยาบาลเด็ก 3 ท่าน

1.2 ภาพพลิก มี 2 ชุดสร้างขึ้นให้สอดคล้องกับเนื้อหาในการให้คำแนะนำในแผนการส่งเสริมสัมพันธภาพ ผู้วิจัยเชียนบทภาพพลิก ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการพยาบาลสูติศาสตร์

พหุของสิ่งเสริมสันทัดภาษาไทยหลังคลอดต่อความผูกพันระหว่างบิดาและภารกับเด็กในวันที่ 3 หลังคลอดและการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่นี่บุตรคนแรก

และการพยายามเด็ก 3 ท่าน และให้เจ้าหน้าที่งานโสด-ศึกษา คณบดีแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดีจัดทำขึ้น และการได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ

1.3 แผนการส่งเสริมสัมพันธภาพ เป็นแผนการให้คำแนะนำให้ความรู้ การสาธิตและช่วยเหลือบิดา ซึ่งผู้วิจัยจัดทำขึ้น ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการพยาบาลสูติศาสตร์ และการพยายามเด็ก 3 ท่าน การส่งเสริมสัมพันธภาพมี 2 ครั้ง คือครั้งที่ 1 ให้การส่งเสริมสัมพันธภาพภายใน 24 ชั่วโมงหลังคลอด โดยให้คำแนะนำเกี่ยวกับความสำคัญของบิดา บทบาทของบิดาในการเลี้ยงดูบุตร จิตวิทยาในการเลี้ยงดูการกรากรเกิดโดยใช้ภาพพลิกชุดที่ 1 ประกอบ แนะนำการจับอุ้มการกรรไพร้อมการสาธิต และให้บิดาได้ฝึกหัดจับอุ้มการกรอกที่เป็นบุตรของตนเอง

ครั้งที่ 2 ให้การส่งเสริมสัมพันธภาพภายหลังคลอด 24-48 ชั่วโมงโดยให้คำแนะนำเกี่ยวกับการบริบาลการกรอกโดยใช้ภาพพลิกชุดที่ 2 ประกอบ และสาธิตการอาบน้ำทารก

2. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 แบบบันทึกข้อมูลทั่วไป

2.2 แบบวัดบทบาทในการเลี้ยงดูบุตร ของบิดาเป็นแบบสอบถามที่ วิลาวัณย์ ศรีสุวรรณ¹⁴ สร้างขึ้น มี 37 ข้อ ลักษณะคำตอบเป็นมาตราประมาณค่า 5 อันดับ การหาความเที่ยงของเครื่องมือ ผู้สร้างเครื่องมือทดสอบได้สัมประสิทธิ์อัลฟ่าเท่ากับ 0.93 ส่วนผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับกลุ่มบิดาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง 20 คน ได้สัมประสิทธิ์

อัลฟ่าเท่ากับ 0.93 เช่นเดียวกัน

2.3 แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างบิดาและภารก เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยดัดแปลงแก้ไขจากแบบสอบถามของนิรนล ศรีชานน¹³ ซึ่งได้แปล และเรียนเรียงจากแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างบิดาและภารก (Affectional Relationship Questionnaire) ของบิดล⁸ มีข้อคำถาม 25 ข้อ เป็นมาตราประมาณค่าของลิเกิต 5 อันดับ การหาค่าความเที่ยงผู้วิจัยนำใบทดสอบกับกลุ่มบิดาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่า เท่ากับ 0.73 การศึกษานี้ใช้ผู้ช่วยวิจัย 1 ท่าน เตรียมผู้ช่วยวิจัยโดยการบอกให้ทราบถึงจุดมุ่งหมายของการวิจัย อธิบายให้ทราบถึงแผนการส่งเสริมสัมพันธภาพ และกิจกรรมที่ผู้ช่วยวิจัยจะได้ช่วยกระทำการใน การวิจัย ให้ผู้ช่วยวิจัยทดลองทำตามวิธีการ และเข้าตอนจนถูกต้อง และมีความเข้าใจตรงกับผู้วิจัย ผู้ที่รับผิดชอบต่อการดำเนินการมีพฤติกรรมตามที่ผู้วิจัยกำหนด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

มีการเก็บข้อมูลกลุ่มควบคุมให้เสร็จก่อนแล้วจึงเริ่มในกลุ่มทดลอง เมื่อกลุ่มบิดาซึ่งเป็นคู่สมรสของนารดาหลังคลอดที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด มาเยี่ยมภรรยาที่โรงพยาบาล ผู้วิจัยเข้าไปขอความร่วมมือในการวิจัย และพิทักษ์สิทธิ์โดยการแจ้งรายละเอียดให้ทราบ และให้กลุ่มตัวอย่างตัดสินใจยอมเข้าร่วมโครงการในกลุ่มควบคุมให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบบันทึกข้อมูลทั่วไป แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างบิดาและภารก และแบบวัดบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาในวันที่ 3 หลังคลอดและหลังคลอด

1 เดือน ส่งแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างบิดาและหัวราก และแบบวัดบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดา ไปให้กับกลุ่มตัวอย่างตอบและส่งกลับคืนทางไปรษณีย์ในกลุ่มทดลองผู้วิจัยทำการส่งเสริมสัมพันธภาพ โดยการทำในช่วงเย็นเวลาประมาณ 18.00-20.00 น. เก็บรวบรวมข้อมูลหลังคลอดวันที่ 3 และ 1 เดือน เช่นเดียวกับกลุ่มควบคุม

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลครบแล้ว ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลแล้วจึงนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC⁺

ผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง 83 คน เป็นกลุ่มควบคุม 40 คน และกลุ่มทดลอง 43 คน ทั้งสองกลุ่มนี้ข้อมูลส่วนบุคคลไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองมีอายุเฉลี่ย 28.70 ปี และ 29.07 ปี มีรายได้เฉลี่ย 13,395.00 บาท และ 11,417.67 บาท ตามลำดับ ทั้งสองกลุ่ม ส่วนใหญ่

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่าง คะแนนเฉลี่ยความผูกพันระหว่างบิดาและการกระหว่าง กลุ่มตัวอย่าง ภายหลังการคลอด 3 วัน และ 1 เดือน ด้วยการทดสอบแบบทิกคุณ (Grouped t-test)

ระยะเวลา หลังคลอด	กลุ่มควบคุม (n=40)		กลุ่มทดลอง (n=43)	
	M	S.D.	M	S.D.
3 วัน	97.25	7.38	103.14	10.00
1 เดือน	100.00	8.49	105.23	8.56

เมื่อทราบว่าเป็นเรื่องเที่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร การ

มีการศึกษาในระดับน้อยในศึกษาตอนปลาย นับถือศาสนาพุทธ ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยายมากกว่าครอบครัวเดียวเล็กน้อย เกือบทั้งหมดไม่มีประสบการณ์การเลี้ยงดูเด็กอ่อน ได้บุตรเพศหญิงและชายจำนวนใกล้เคียงกัน 1 เดือนของทั้งสองกลุ่ม ความผูกพันระหว่างบิดาและหัวราก พบร่วมกับกลุ่มทดลองมีคะแนนความผูกพันระหว่างบิดาและหัวรากมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.01$) ดังแสดงในตารางที่ 1 และคะแนนภายนอกหลังคลอด 1 เดือนมากกว่า 3 วันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.05$) ทั้งสองกลุ่ม ดังแสดงในตารางที่ 2

บทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดา พบร่วมกับกลุ่มควบคุมมีคะแนนบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรภายนอกหลังคลอด 3 วัน และ 1 เดือนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p>.05$) (ตารางที่ 3) และคะแนนภายนอกหลังคลอด 1 เดือนมากกว่า 3 วันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.05$) ทั้งในกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง (ตารางที่ 4)

** $P<.01$

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.05$)

ผลของการสั่งเสริมด้านพัฒนาภาพภัยหลังคลอดต่อความผูกพันระหว่างบิดาและภารกและบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรก

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่าง คะแนนเฉลี่ยความผูกพันระหว่างบิดาและภารกและบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรก คลอด 3 วัน กับ 1 เดือน ด้วยการทดสอบแบบที่คู่ (Paired t-test)

กลุ่มตัวอย่าง	ระยะเวลา	จำนวน	M	S.D.	t
ควบคุม	หลังคลอด	40	97.25	7.38	-2.35 *
กลุ่มควบคุม	3 วัน	40	100.00	8.49	
กลุ่มทดลอง	3 วัน	43	103.14	10.00	-2.04 *
กลุ่มทดลอง	1 เดือน	43	105.23	8.56	

*P<.05

ตัวอย่างที่ 2 กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่าง คะแนนเฉลี่ยบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรก 3 วัน และ 1 เดือน ด้วยการทดสอบแบบที่คู่ (Grouped t-test)

ระยะเวลา	กลุ่มควบคุม(n=40)		กลุ่มทดลอง(n=43)		t
	หลังคลอด	M	หลังคลอด	M	
ชดเชยนักเรียน	3 วัน	147.38	22.37	153.09	18.98
รวม	1 เดือน	156.70	16.07	161.54	19.09

*P>.05

ตัวอย่างที่ 3 กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบความแตกต่าง คะแนนเฉลี่ยบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาภัยในกลุ่มตัวอย่าง ระหว่างภัยหลังคลอด คลอด 3 วัน กับ 1 เดือน ด้วยการทดสอบแบบที่คู่ (Paired t test)

กลุ่มตัวอย่าง	ระยะเวลา	จำนวน	M	S.D.	t
กลุ่มควบคุม	3 วัน	40	147.38	22.37	-2.89 *
กลุ่มทดลอง	3 วัน	43	153.09	18.98	-3.38 *
กลุ่มทดลอง	1 เดือน	43	161.54	19.09	

*P<.05

ตัวอย่างที่ 4 กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบคะแนนความต้องการให้ภารกและบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรก 3 วัน กับ 1 เดือน ด้วยการทดสอบแบบที่คู่ (Paired t test)

ตัวอย่างที่ 5 กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่าคะแนนความผูกพันระหว่างบิดาและการยกย่องหลังคลอด 3 วัน และ 1 เดือนในกลุ่มทดลองมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.01$) และให้เห็นว่าการส่งเสริมสัมพันธภาพที่จัดให้แก่บิดาภายหลังคลอดมีส่วนช่วยให้บิดาเกิดความรู้สึกผูกพันกับบุตรมากขึ้น บิดากลุ่มทดลองทุกคนได้พบและใกล้ชิดบุตรเร็วกว่ากลุ่มควบคุม ทำให้ไม่เกิดความรู้สึกถูกแยกจากบุตรในระยะที่มีความไวต่อการเกิดความผูกพัน¹⁵ การที่บิดาได้สัมผัสใกล้ชิดบุตรเร็วหลังคลอด ทำให้บิดาได้พบเห็นพฤติกรรมและปฏิกิริยาต่างๆ ของทารกซึ่งมีผลต่อความรู้สึกประทับใจที่บิดามีต่อบุตรตามที่มีความคาดหมาย⁶ การสาดดิและให้บิดาได้ฝึกหัดจับอุ้มนบุตรจนสามารถกระทำได้อย่างถูกต้องเป็นการส่งเสริมให้บิดาเกิดความมั่นใจกล้าจับอุ้มและปฏิสัมพันธ์กับบุตรมากขึ้น¹⁸ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการดูแลและการต่อไปของการให้คำแนะนำแก่บิดาช่วยให้บิดาเข้าใจธรรมชาติของทารก และมีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรมากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อบิดาในการดูแลบุตร^{8,18} และการได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองทำให้บิดารู้สึกใกล้ชิดและเข้าใจบุตรมากกว่าเดิม⁸ จึงเกิดความผูกพันกับบุตรมากขึ้น ซึ่งผลการวิจัยที่พบว่าคะแนนความผูกพันระหว่างบิดาและการยกย่องหลังคลอด 1 เดือน มากกว่า 3 วัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.05$) นอกจากนี้ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าคู่สมรสของกลุ่มตัวอย่างแสดงการสนับสนุนให้กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมในการวิจัยเมื่อทราบว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร การ

สนับสนุนของคู่สมรสเป็นอีกปัจจัยที่สนับสนุนให้บิดามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตร^{14,20} บิดาจึงมีโอกาสใกล้ชิดบุตรและเข้าใจบุตรมากขึ้น ส่วนผลการวิจัยที่พบว่า คะแนนบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรหลังคลอด 3 วัน และ 1 เดือนของทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p>.05$) ทั้งนี้อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาห้องสองกลุ่มนี้อายุเฉลี่ย 28-29 ปี เป็นวัยผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะทางการมัณฑ์และมีความรับผิดชอบมากขึ้น มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นส่วนใหญ่ จึงมีความพร้อมในการเป็นบิดา¹⁶ และมีการรับรู้ดีเกี่ยวกับบทบาทการเป็นบิดา⁵ และรายได้ของครอบครัวของทั้งสองกลุ่มอยู่ในระดับค่อนข้างสูง จึงทำให้มีประสบปัญหาเรื่องการเงิน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลกำหนดบทบาทของบิดาในระยะที่มีบุตรเกิดใหม่^{3,17} โดยบิดาที่มีรายได้สูงกว่ามีบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรได้สูงกว่าบิดาที่มีรายได้ต่ำกว่า^{4,13} ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นประชากรที่อาศัยในชุมชนเมืองที่ห่างไกลและมารดาส่วนใหญ่ทำงานนอกบ้าน การทำงานนอกบ้านของมารดาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บิดามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากขึ้น²⁰ ดังนั้นการส่งเสริมสัมพันธภาพที่จัดให้แก่บิดากลุ่มทดลองจึงไม่ทำให้บิดาหันกลุ่มนี้มีบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรแตกต่างกัน เนื่องจากมีการปฏิบัติในระดับสูงอยู่แล้วและเมื่อบิดาได้เลี้ยงดูบุตรก็มีการปรับตัวพัฒนาบทบาทของตนเองเพิ่มขึ้น จึงทำให้คะแนนบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรหลังคลอด 1 เดือนมากกว่า 3 วัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.05$)

พัฒนาการส่งเสริมสันทิorchestra การพัฒนาความผูกพันระหว่างบิดาและบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรก

จากผลการวิจัยที่พบว่าระดับคลอดวันแรก เป็นระยะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเกิดความผูกพันระหว่างบิดาและการพยาบาลและเจ้าหน้าที่ที่มีสุขภาพดี จึงควรหันมาสนใจการช่วยเหลือส่งเสริมบิดาให้มีโอกาสได้สัมผัสใกล้ชิดบุตรเร็ว ภายในวันคลอด และควรมีการให้ความรู้แก่บิดาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร

การเลี้ยงดูบุตร

ความมีการจัดรูปแบบการพยาบาลโดยยึดครอบครัวเป็นศูนย์กลาง มีบริการให้แก่บิดาเพื่อเตรียมบิดาให้มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรและเปิดโอกาสให้บิดาได้เห็นและสัมผัสใกล้ชิดบุตรเร็วที่สุด ภายในวันคลอดเพื่อส่งเสริมให้เกิดความผูกพันระหว่างบิดาและการพยาบาล ซึ่งเป็นต้นบุญและความสัมพันธ์ในครอบครัวต่อไป

กิตติกรรมประภาค

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ตึกหลังคลอดของโรงพยาบาลรามาธิบดีทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ขอขอบคุณ คุณมาลัย วงศ์ศรีสุนทร ผู้ช่วยวิจัยที่ให้การช่วยเหลือมาตลอดการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- ปรีภารัตน์ ศักดิ์ธรรมวงศ์. การรับรู้บทบาทการเป็นบิดาของสามี ที่พ่อภาระครรภ์และมาฝ่าภัยครรภ์ ศึกษาณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาเอกอนามัยครอบครัว. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. 2530.

- Friedman MM. *Family Nursing Theory and Assessment*. 2nd ed. Connecticut: Appleton-Century-Crofts, 1986.
- Hall W. The experience of fathers in dual-earner families following the births of their first infants. *Journal of Advanced Nursing*. 1991;16:423-430.
- บุษรา บุญกันก. บทบาทของบิดาในการเสริมสร้างความผูกพันระหว่างบิดาและบุตร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาการพยาบาล. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. 2531.
- ประภารัตน์ ทวีเกียรติวงศ์. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางประวัติการรับรู้บทบาทการเป็นบิดาของสามีในขณะที่ภาระตั้งครรภ์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาการพยาบาลและพัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. 2528.
- Greenberg M, Morris N. Engrossment: The newborn's impact upon the father. *American Journal of Orthopsychiatry*. 1974;44:520-531.
- Klaus MH, Kennell JM. *Parent-Infant Bonding*. 2nd ed. St.Louis :The C.V. Mosby Company, 1982.
- Bills BJ. Enhance of paternal-newborn affectual bonds. *Journal of Nurse Midwifery*. 1980; 25:21-25.
- Klaus MH, Kennell JM. *Maternal-Infant Bonding*. St. Louis : The C.V. Mosby Company, 1976.
- Sherwin LN, Scoloven MA, Weingarten CT. *Nursing Care of the Childbearing Family*. Norwalk: Appleton & Lange, 1991.
- Earls F. The fathers (not the mothers) : Their importance and influence with infants and young children. *Psychiatry*. 1976; 34:225.

บทบาทพ่อแม่ต่อความสัมภาระของเด็กในช่วงวัยเด็ก วัยรุ่น และวัยทำงาน

12. Bowen SM, Miller BC. Paternal attachment behavior as related to presence at delivery and parenthood classes : A pilot study. *Nursing Research*. 1980; 29:307-311.
13. นิรบดี ศรีชานนท์. ผลการให้คำแนะนำแก่บิดาต่อนักเรียนเป็นบิดาและสัมพันธภาพระหว่างบิดากับนักเรียนภายในห้องเรียน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531.
14. วิจิวรรณ ศรีสุวรรณ. ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพของคู่สมรสเจตคติของบิดาต่อนบุตรกับนักเรียนในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรก. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531.
15. Moore ML. *Realities in childbearing*. 2nd ed. Philadelphia: W.B. Saunders, 1983.
16. สุวรรณ ศรีจันทร์. ความพร้อมในการเป็นบิดามารดาของบิดาในภาคเหนือของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
17. อรุณรัตน์ เกตุแก้ว. ผลการสอนบิดาและมารดาต่อการมีส่วนร่วมในการดูแลและการแก้ไขความไม่สงบของบิดาและมารดา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
18. Giefer AM, Nelson C. A method to help new fathers develop parenting skills. *JOGNN*. 1981;455-457.
19. Henderson AD, Brouse AJ. The experiences of new fathers during the first 3 weeks of life. *Journal of Advanced Nursing*. 1991;16:293-298.
20. Tomlinson PS. Father involvement with first-born infants : Interpersonal and situational factors. *Pediatric Nursing*. 1987;13:101-105.

คำสำคัญ : บิดา, ความรู้สึกภูมิใจ, ความต้องการในการเข้าร่วมงานบ้านเรือน, การดูแลบุตรแรกเกิด

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากพันธุ์ THA PHF 001 (ทุนอุดหนุนการวิจัยภาคติกรรัฐบุกเบิก) องค์กรอนันต์ภัย (ก.ภ. 2535)

* ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามคำแหง มหาวิทยาลัยมหิดล
** ภาควิชาเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามคำแหง มหาวิทยาลัยมหิดล
*** ภาควิชาเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามคำแหง มหาวิทยาลัยมหิดล
**** ภาควิชาเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามคำแหง มหาวิทยาลัยมหิดล
***** ภาควิชาเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามคำแหง มหาวิทยาลัยมหิดล

Effects of postnatal attachment promotion on paternal-newborn bonding and the role of first time fathers*

หน้าที่ทึบสูญเสียทางเพศในช่วงสามเดือนแรก ผู้เขียน
นี้ได้ขออภัยด้วยความเกรงใจอย่างสุดซึ้ง ว่า เนื่องจากความไม่สงบของชีวิตในช่วงสามเดือนแรก ทำให้ต้องขาดการเขียนเรื่องราวทางการแพทย์และการสอนที่ควรจะมีไว้ แต่ก็ต้องพยายามหาเวลาเขียนเรื่องราวที่น่าสนใจให้ได้ จึงได้ขออภัยมาเรื่องนี้ ขออภัยด้วยความเกรงใจอย่างสุดซึ้ง ว่า เนื่องจากความไม่สงบของชีวิตในช่วงสามเดือนแรก ทำให้ต้องขาดการเขียนเรื่องราวทางการแพทย์และการสอนที่ควรจะมีไว้ แต่ก็ต้องพยายามหาเวลาเขียนเรื่องราวที่น่าสนใจให้ได้ จึงได้ขออภัยมาเรื่องนี้

Lamyong Rusmeemala** M.Ed.

Areeya Techamaitrechit** M.N.

Areena Phanusopone** M.S.

Malee Lerdmaleewong** M.N.

Abstract The purpose of this quasi-experimental research was to determine the effects of postnatal attachment promotion on paternal-newborn bonding and first time fathers' role during the third day and 1 month after birth. There were 83 subjects. The first 40 fathers were assigned in control group and the other 43 fathers were in experimental group. Control group received usual care, but the experimental group received postnatal attachment promotion which included the instruction and demonstration twice, received "Fathering handbook" and were assisted to hold their infants within 24 hours after birth. Results of the study revealed that the experimental group had paternal-newborn bonding score significantly higher than the control group on the third day and at one month afterbirth. There were no statistically significant differences in fathers' role between the two groups neither on third day nor at one month. Paternal-newborn bonding score and fathers' role score at one month were significant higher than on the third day.

Nurs Midwifery. 1980; 25:21-25.
Key words : paternal-newborn bonding, fathers' role, attachment promotion

1. บีบียาห์ ลีมีโนราห์. การดูแลบุตรที่มีชีวิตที่ดี สำหรับบิดาที่เป็นครั้งแรก. บริษัทแม่ฟ้า. ปี พ.ศ. ๒๕๓๔. วิทยานิพนธ์ ภาคบันทึก สาขาวิชาพัฒนาการเด็กและครอบครัว คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามาธิบดี.

* This study was supported by Faculty of Medicine Ramathibodi hospital.

** Pediatric nursing division. Department of Nursing, Faculty of Medicine, Ramathibodi Hospital, Mahidol University.

3. Hsu W. The experience of fathers. In: Ho T, ed. 1989: 29-38. The experience of fathers. New York: Springer Publishing Company.

4. Hsu W. The experience of fathers. In: Ho T, ed. 1989: 29-38. The experience of fathers. New York: Springer Publishing Company.

5. Hsu W. The experience of fathers. In: Ho T, ed. 1989: 29-38. The experience of fathers. New York: Springer Publishing Company.

6. Kennell JM. Maternal-Infant Bonding. St. Louis: The C.V. Mosby Company, 1976.

7. Shewen LN, Scoloveno MA, Weingarten CT. Nursing

Care of the Childbearing Family. Norwalk: Appleton & Lange, 1991.

8. Earls F. The fathers (not the mothers): Their importance and influence with infants and young children. Psychiatrist. 1976; 34:225.